

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

DEPARTEMENT ECONOMIE

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN
2004/105

**MOBILITEIT OVER DE GRENZEN HEEN. EEN
ECONOMISCHE ANALYSE VAN INTERNATIONALE
MIGRATIE**

Lodewijk Berlage
K.U.Leuven

November 2004

De auteur dankt Patrick Van Cayseele en Marijke Verpoorten voor hun kritische
bemerkingen.

D/2004/2020/13

Verantwoordelijke uitgever: Professor Patrick Van Cayseele
Faculteit der Economische en Toegepaste
Economische Wetenschappen

De “Leuvense Economische Standpunten” worden opgevat als een vrije wetenschappelijke tribune waarin de stafleden van het Departement Economie en van haar onderzoekseenheid, het Centrum voor Economische Studiën, opiniërende studies en essays publiceren. De opzet bestaat erin om op bevattelijke wijze een reeks van inzichtsverhelderende en beleidsoriënterende economische standpunten te brengen. Onze beweeglijke wereld heeft hieraan wel behoefte.

Dergelijke reeks zal uiteraard verschillende opinies en denkstromingen brengen.

Leuvense Economische Standpunten zullen alleen de visie van de auteur vertolken. Zij kunnen dus niet doorgaan als de visie van een instelling.

Adres voor bestellingen:

Centrum voor Economische Studiën
Naamsestraat 69
B - 3000 Leuven

www.econ.kuleuven.be/CES
ces@econ.kuleuven.be

Prijs per aflevering: 6 EURO
Postcheque: 000-0544830-78

Telefoon: 016/32.67.25

Internationale migratie staat niet alleen in België en in West Europa, maar ook in andere delen van de wereld in het centrum van de publieke belangstelling. Geregeld horen en lezen we over mensensmokkel en over drama's met illegalen. Maar ook de aanwezigheid van migranten die legaal in gastlanden verblijven, roept in de publieke opinie vragen op. Zo zouden ze werk wegnemen van de inwoners van het gastland en een last zijn voor de overheidsfinanciën. Daarom is het interessant na te gaan wat de economische theorie en het onderzoek daarover te zeggen hebben.

Het valt ook op dat migratie nauwelijks voorkomt in het discours over de globalisering. In discussies daarover gaat het over het vrije internationale verkeer van goederen en diensten en van kapitalen. Het vrije verkeer van mensen over de grenzen heen komt in discussies over globalisering nauwelijks aan bod. Binnen landen wordt geografische mobiliteit van arbeid als een goede zaak beschouwd, omdat ze de tewerkstelling en de economische groei bevordert. Maar de voorstanders van globalisering hebben het nauwelijks over internationale migratie, dus de mobiliteit van arbeid tussen landen. Een uitzondering is een in 2002 gepubliceerd rapport van de Wereldbank met als titel "*Globalization, Growth and Poverty*" (Collier en Dollar, 2001). Daarin wordt gesteld dat internationale migratie kan bijdragen tot een verbetering van de welvaart in de armste landen die nu weinig voordelen halen uit de toenemende globalisering. In dat rapport wordt gepleit voor migratie van arme naar rijke landen, niet alleen van hooggeschoolden, maar ook van laaggeschoolden.

Het valt op dat internationale migratie nauwelijks behandeld wordt in inleidende handboeken economie¹, maar dat ze de laatste 25 jaar wel het voorwerp is geweest van uitgebreid economisch onderzoek. De resultaten van dat onderzoek zal ik verder in de tekst herhaaldelijk gebruiken.

Deze tekst begint met een aantal feitelijke vaststellingen betreffende de recente internationale migratie, meer specifiek de migratie naar de hoge-inkomenslanden. Daarna ga ik na welke de onderliggende factoren zijn die migranten aanzetten om te migreren en daaraan vastknopend maak ik enkele bedenkingen over de te verwachten evolutie van de internationale migratie en over het migratiebeleid. Ten derde en ten laatste ga ik in op de vraag of internationale migratie positieve dan wel negatieve effecten heeft op de wereldwelvaart en op de welvaart van het land van oorsprong en van het gastland.

¹

In L. Berlage en A. Decoster et al.(2000), Inleiding tot de Economie, het inleidend handboek dat aan de K.U. Leuven gebruikt wordt, wordt één bladzijde gewijd aan internationale migratie

1. Enkele feiten betreffende internationale migratie

Deze tekst is toegespitst op de recente migratiestromen naar de hoge-inkomenslanden, dus naar West Europa, Noord Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland. Japan is wat betreft immigratie een buitenbeentje; ik laat het daarom buiten beschouwing.

Voorafgaandelijk wil ik echter benadrukken dat internationale migratie een verschijnsel is van alle tijden en van alle werelddelen. Voor een ver verleden verwijs ik naar de trek van Aziaten naar het Amerikaanse continent meer dan 10.000 jaar geleden en naar de migratie van een Arische bevolking naar het Indische subcontinent wellicht vanaf 1500 voor onze tijdrekening. In West Europa waren er de grote volksverhuizingen van het einde van de vierde tot de zesde eeuw na Christus. Meer recent, in de negentiende eeuw, was er een massale migratie van Europeanen naar Noord en Zuid Amerika en naar Australië en Nieuw-Zeeland. Tussen 1820 en 1914 maakten ongeveer 60 miljoen Europeanen de overtocht naar de zogenaamde nieuwe wereld². Drie vijfden van hen trok naar de Verenigde Staten. De migranten kwamen uit diverse landen van Europa, eerst en vooral uit de Britse eilanden, inclusief Ierland, later ook uit Duitsland en vanaf het midden van de 19e eeuw uit de Scandinavische landen. Naar het einde van de 19e eeuw toe kwam er ook een migratiestroom op gang vanuit Zuid en Oost Europa. Rond 1900 bereikte de emigratie vanuit Europa een piek van jaarlijks één miljoen vierhonderd duizend migranten, van wie er één miljoen naar de Verenigde Staten trokken. Nooit nadien, ook niet bij het einde van de twintigste eeuw, was de jaarlijkse immigratie in de Verenigde Staten zo hoog.

Internationale migratie is niet alleen van alle tijden, ze bestaat ook in alle werelddelen. Voorbeelden ervan buiten Europa en Noord Amerika zijn de migratie vanuit een aantal Aziatische landen naar de landen rond de Perzische Golf, de migratie van Bangladeshis naar India en - in West Afrika - die van inwoners van landen in het Afrikaanse binnenland zoals Burkina Faso en Mali naar kuststaten zoals Côte d'Ivoire³.

² Zie daarover Gould (1979) en Hatton, T. en Williamson, J. (1992 en 1998).

³ Voor informatie over migratiestromen buiten de hoge-inkomenslanden kan worden verwezen naar International Organisation for Migration (2003).

Tabel 1: Jaarlijkse gemiddelde Immigratie in de Verenigde Staten, Canada en een aantal landen van West-Europa, 1960-96 (1000 immigranten en procenten)

	1960-69	1970-79	1980-89	1990-96
Immigratie				
Verenigde Staten				
Aantal	321	422	585	792
% uit ontwikkelingslanden	50	76	86	80
Canada				
Aantal	135	145	126	236 (1)
% uit ontwikkelingslanden	18	48	67	78 (1)
Netto-immigratie				
Australië				
Aantal	119	74	90	83
% uit ontwikkelingslanden	10	37	56	76
België				
Aantal	31	15	4	30
% uit ontwikkelingslanden	32	59	118	43
Duitsland				
Aantal	200(2)	132	78	295
% uit ontwikkelingslanden	25	64	37	29
Nederland				
Aantal	14	12	29	55
% uit ontwikkelingslanden	56	102	79	73
Verenigd Koninkrijk				
Aantal	-78(2)	-36	-2	38
% uit ontwikkelingslanden	-	-	-	86
Aantal uit ontwikkelingslanden	29(2)	18	48	33
Zweden				
Aantal	22	15	18	28
% uit ontwikkelingslanden	3	27	71	31

(1) 1990-94

(2) 1965-69

Bron: V.N., Population Division, Department of Economics and Social Affairs, zoals gerapporteerd door Zlotnik (1998).

Beschouwen we nu de recente migratiestromen naar de hoge-inkomenslanden. De belangrijkste vaststelling is dat in de loop van de tweede helft van de 20^e eeuw in praktisch alle hoge-inkomenslanden de instroom van immigranten aanzienlijk toegenomen is. Dat is het geval voor traditionele immigratielanden zoals de Verenigde Staten, Canada en Australië, maar ook voor West Europa. Van een zone met netto emigratie vóór de eerste wereldoorlog is West Europa na de tweede wereldoorlog een zone geworden met netto

immigratie. Weliswaar ging de migratiestroom naar de hoge inkomenslanden niet de ganse tijd in stijgende lijn. Zoals tabel 1 toont, was ze veeleer gekenmerkt door een golfbeweging. Op het einde van de jaren vijftig en in de loop van de jaren zestig lag de immigratiestroom op een relatief hoog niveau. In West Europa was de stijging onder meer het gevolg van de systematische rekrutering van gastarbeiders uit het Middellandse Zeegebied. Na de petroleumschok van 1973 en de aansluitende recessie daalde de immigratie in de meeste hoge-inkomenslanden, met uitzondering echter van de Verenigde Staten. Na 1985 is die immigratie in vele landen weer aanzienlijk toegenomen.⁴

Tabel 2 toont dat er naast de instroom van migranten ook een niet-onbelangrijke uitstroom bestaat. Wanneer we een beeld willen krijgen van de omvang van de permanente immigratie, geven de instroomgegevens afzonderlijk beschouwd een eenzijdig beeld. In de meeste landen waarvoor data beschikbaar zijn, lag in de jaren negentig van vorige eeuw de gemiddelde jaarlijkse netto instroom (de instroom min de uitstroom) tussen twee en vier per duizend inwoners, of, over het ganse decennium, twee à vier per honderd inwoners. Enkel in Luxemburg lag de netto immigratie veel hoger, maar ze betrof hoofdzakelijk de instroom van immigranten uit andere Europese landen.

Wat het immigratiebeleid betreft hebben alle hoge-inkomenslanden een wetgeving betreffende asielverlening en familiehereniging. Een groot deel van de wettelijke immigratie gebeurt uit hoofde daarvan. Wat betreft arbeidsimmigratie, d.w.z. immigratie van buitenlanders op zoek naar werk, bestaan er in de Verenigde Staten, Canada en Australië quotasystemen. In Europa wordt arbeidsimmigratie door de nationale wetgevingen in principe verboden. Die wetgevingen voorzien wel voorwaarden waaronder individuele personen die reeds in het bezit zijn van een arbeidscontract, toegelaten worden.

De recente immigratie in de hoge-inkomenslanden ging gepaard met een daling van de natuurlijke bevolkingsgroei. Het gecombineerde effect van die twee ontwikkelingen heeft meebracht dat het aantal immigranten uitgedrukt als percentage van de totale bevolking, merkbaar toegenomen is. Tabel A in bijlage illustreert dat voor de jaren 1990 en 2000.

⁴ Zie Zlotnik (1998) voor meer details.

Tabel 2: Jaarlijkse gemiddelde instroom en uitstroom van buitenlanders in een aantal OESO-landen, 1991-2000

	Instroom (1000)	Uitstroom (1000)	Netto instroom (1000)	Instroom (per 1000 inwoners)	Netto instroom (per 1000 inwoners)
België	56	34	22	6	2
Denemarken (1)	21	6	16	4	3
Duitsland	793	596	197	10	2
Finland	9	2	7	2	1
Frankrijk					
Luxemburg	10	6	4	24	10
Nederland	80	22	58	5	4
Noorwegen	22	11	11	5	3
Oostenrijk (4)	65	45	20	8	3
Verenigd Koninkrijk	207	97	110	4	2
Zweden	42	14	27	5	3
Zwitserland	90	65	25	13	4
Australië (2) (5)	87	47	40	5	2
Canada (5)	221			8	
Nieuw Zeeland (3) (6)	39	16	23	11	6
Verenigde Staten (5)	808			3	

(1) 1991-99

(2) 1992-2000

(3) 2000

(4) 1998-2000

(5) Permanente immigranten

(6) Permanente en lange-termijnimmigranten

Bron: gebaseerd op OECD (2002).

Voor een vergelijking van de statistieken van het aantal immigranten die in diverse landen wonen, dus de stock van immigranten, is het van belang rekening te houden met het criterium dat gebruikt wordt om immigranten te onderscheiden van andere inwoners van een land. De West-Europese landen publiceren statistieken over het aantal immigranten op basis van de nationaliteit: een immigrant is een persoon met de nationaliteit van een ander land. In de Verenigde Staten, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland wordt een immigrant gedefinieerd als een persoon die in het buitenland geboren is. Een aantal West Europese landen publiceren statistieken gebaseerd op elk van die criteria. Daaruit blijkt dat indien het geboorteland als criterium gebruikt wordt, meer immigranten geteld worden dan wanneer de nationaliteit gehanteerd wordt. De reden is uiteraard dat in het buitenland

geboren personen onder wettelijk vastgelegde voorwaarden de mogelijkheid hebben de nationaliteit van het gastland te verwerven en vanaf dan niet meer als immigranten geteld worden⁵.

In de Verenigde Staten is het percentage in het buitenland geboren personen in de totale bevolking gestegen van 6% in 1960 tot 8.5% in 1990. In West-Europa steeg over dezelfde periode het percentage immigranten van 3.5% tot 6%. De vergelijking van die percentages wekt de indruk dat het aantal immigranten in de Verenigde Staten relatief tot de bevolking hoger is dan in Europa. Die indruk is wellicht correct. Enerzijds brengt de telling van de immigranten op basis van de nationaliteit, zoals toegepast in West Europa, een onderschatting mee in vergelijking met de Verenigde Staten. Anderzijds wordt in de West-Europese statistieken de migratie tussen West-Europese landen aangerekend als internationale migratie, terwijl dat in de Verenigde Staten niet het geval is voor de migratie tussen staten. Dat impliceert een relatieve overschatting van het aantal migranten in West Europa. Wat het netto resultaat is van beide vertekeningen valt moeilijk uit te maken. Gezien immigranten uit andere landen van West Europa een belangrijke fractie vormen van de stock van immigranten in deze landen, correspondeert het beeld dat de statistieken ophangen over het relatieve belang van de immigratie in West Europa en in de Verenigde Staten, waarschijnlijk met de realiteit.

Bemerk ook dat het aandeel van personen met buitenlandse nationaliteit in de totale bevolking in West Europa verschilt van land tot land. Koplopers zijn Luxemburg en Zwitserland. In beide landen gaat het hoofdzakelijk om immigranten uit andere landen van West Europa en, in Zwitserland, ook uit het voormalige Joegoslavië. In de overige landen van West Europa lag in 2000 het percentage personen met een buitenlandse nationaliteit tussen 2% (Finland, Italië, Portugal, Spanje) en 8 à 10% (België, Duitsland, Oostenrijk).

Een laatste vaststelling is dat in de meeste hoge-inkomenslanden de immigratie uit ontwikkelingslanden toegenomen is. Die trend is het best merkbaar in de traditionele immigratielanden. In de Verenigde Staten, Canada en Australië bestond bij het begin van de jaren zestig de instroom van immigranten nog vooral uit Europeanen. Zoals tabel A in bijlage toont wordt die instroom nu gedomineerd door immigranten uit

⁵ Daarom is verschil tussen de telling op basis van de nationaliteit en het geboorteland bijzonder opvallend in Nederland; dit land kende vroeger automatisch de Nederlandse nationaliteit toe aan inwoners van overzeese rijkdelen. Immigranten uit Suriname en de Nederlandse Antillen werden dus niet als immigranten geteld indien de nationaliteit als criterium gebruikt werd. Een soortgelijk groot verschil zou ook observeerbaar zijn in Duitsland, indien dat land over statistieken op basis van de herkomst zou beschikken. Duitsland kent inderdaad in principe de Duitse nationaliteit toe aan immigranten die behoren tot Duitse minderheden in het buitenland.

ontwikkelingslanden. Tabel A illustreert ook dat er in West Europa van land tot land verschillen bestaan wat betreft de herkomst van immigranten. In Frankrijk en Portugal komt de meerderheid uit ontwikkelingslanden (inclusief Turkije). In de meeste andere landen, waaronder België, is dat niet het geval en komt het grootste deel van de immigranten uit West en uit Oost Europa. De statistieken tonen ook dat de herkomst van de immigranten wordt beïnvloed door de geografische nabijheid en door koloniale banden in het verleden. Algemeen kan gesteld worden dat het percentage van immigranten uit de ontwikkelingslanden in de totale instroom en dus ook in de bevolking toegenomen is.

Merk op dat alle aangehaalde statistieken betrekking hebben op getelde immigranten, dat wil zeggen immigranten die zich niet hoeven te verbergen. De zogenaamde illegale immigranten of mensen zonder documenten worden uiteraard niet geteld. Over hun aantal bestaan er schattingen, maar die zijn tentatief en soms sterk uiteenlopend. Zo schat b.v. het Nederlandse Centraal Planbureau (Roodenburg et al., 2003) dat er in Nederland tussen 47.000 en 116.000 illegale immigranten verblijven.

Tenslotte wil ik herhalen dat er naast een instroom ook een belangrijke uitstroom van migranten bestaat. Naast permanente bestaat er dus ook tijdelijke migratie. Zoals reeds vermeld en in tegenstelling tot wat vrij algemeen gedacht wordt, is die tijdelijke migratie niet onbelangrijk. In sectie 2 zal ik een voorstel formuleren om tijdelijke immigratie aan te moedigen.

2. Waarom internationale migratie? Een economische benadering

Uiteraard zijn er vele factoren die de migratiestromen beïnvloeden, zoals de taal, historische banden tussen landen, b.v. de band tussen een ex-kolonie en de voormalige kolonisator, geografische nabijheid en uiteraard ook het beleid van uitzendende en vooral van ontvangende landen⁶

Meer fundamenteel is internationale migratie, voor zover ze vrijwillig is, het resultaat van beslissingen van kandidaat-migranten. Fundamenteel is dus wat hen motiveert om hun thuisland te verlaten om in een ander land te gaan wonen. Zeer algemeen kunnen we stellen dat migranten er naar streven via migratie hun situatie te verbeteren. Ze kunnen een maatschappij ontvluchten waar er politieke repressie bestaat en de mensenrechten niet

⁶ Voor diverse theorieën over migratie zie Massey et al. (1993).

gerespecteerd worden. Ze kunnen er ook naar streven hun materiële toestand te verbeteren. Econometrisch onderzoek van Hatton en Williamson (voor een overzicht zie Hatton en Williamson, 2002) suggereert dat economische overwegingen inderdaad een relevante verklaring te zijn van een aantal migratiestromen⁷.

In dat kader – dus het streven van migranten naar een verbetering van hun materiële toestand – kunnen we intuïtief drie factoren onderscheiden die de migratiebeslissing beïnvloeden. Het belang van die factoren wordt bevestigd door het econometrisch onderzoek van de vermelde auteurs. (Hatton en Williamson, 2002)

De eerste factor is het verschil in het inkomen dat de migrant verdient in zijn thuisland en het inkomen dat hij hoopt te kunnen verdienen in het land van bestemming⁸. Het is algemeen bekend dat de verschillen in de inkomens per inwoner op wereldvlak zeer groot zijn, ook wanneer men die inkomens corrigeert voor prijsverschillen tussen landen. Zo bedraagt na aanpassing voor prijsverschillen het inkomen per inwoner in West-Europa meer dan het tienvoudige van het inkomen per inwoner in India of in Afrika ten Zuiden van de Sahara.

Ten tweede houdt de migrant rekening met de kosten van migratie. Die omvatten de reiskosten, inclusief de betalingen aan tussenpersonen, de initiële kosten in het land van bestemming terwijl de migrant op zoek is naar werk, en - voor migranten zonder documenten - de kosten die ze oplopen indien ze betrapt worden. Om te migreren moet de migrant of zijn familie dus de nodige middelen gespaard hebben. Zeer arme families kunnen moeilijk migranten uitzenden.

Ten derde wordt immigratie in de hand gewerkt door informatie over het land van bestemming. Die kan via allerlei kanalen verkregen worden. Maar voor de kandidaat-migrant komt de meest interessante en relevante informatie van land- of streekgenoten die reeds in het land van bestemming verblijven. Hun aanwezigheid in dat land is daarom een

⁷ Hatton en Williamson (1992 en 1998) voor de emigratie vanuit Europa in de negentiende eeuw. Dezelfde auteurs maakten econometrische studies van de recente migratiestromen vanuit Afrika (Hatton en Williamson, 2001) en van de recente migratie naar de Verenigde Staten (Clark, Hatton en Williamson, 2002 en 2004).

⁸ Ook het niveau van opleiding kan een impact op migratie hebben. Een hogere opleiding gaat samen met meer migratie (Clark, Hatton en Williamson, 2004). Omdat het per capita inkomen en het opleidingsniveau positief gecorreleerd zijn, wordt het effect van inkomensverschillen overschat indien men niet ook met de opleiding van de migranten rekening houdt.

derde determinant van migratie. Die land- of streekgenoten kunnen migranten trouwens ook materieel ondersteunen na hun aankomst⁹.

Aan die drie economische determinanten¹⁰ van migratie kunnen we nog een vierde, demografische factor toevoegen. Het zijn namelijk vooral jonge mannen en in mindere mate jonge vrouwen die emigreren. Die hebben in hun thuisland nog geen belangen opgebouwd en kunnen gedurende lange tijd de vruchten van de investering in de kosten van migratie plukken. Internationale migratie wordt dus in de hand gewerkt door de aanwezigheid van een ruime groep jonge mensen in potentiële landen van herkomst.

Op basis van de vier opgesomde factoren moeten we verwachten dat de druk van inwoners van lage-inkomenslanden om te migreren naar hoge inkomenslanden geen tijdelijk fenomeen is, maar zal voortduren en wellicht nog zal toenemen. Een restrictief beleid kan trachten die druk tegen te gaan, maar kan hem niet elimineren. Hierop gaan we zo dadelijk verder in.

Vooreerst stellen we vast dat de wereldwijde inkomensverschillen zeer groot zijn en dat ze onmogelijk op korte termijn kunnen overbrugd worden. Neem b.v. India en België. In India is het inkomen per inwoner na aanpassing voor prijsverschillen minder dan tien percent van het inkomen per inwoner in België. Onderstel dat het inkomen per inwoner in België voor een onbepaalde duur jaarlijks gemiddeld stijgt met anderhalf percent en dat het inkomen per inwoner in India met 4,5% stijgt, dus met drie percent meer dan in België. Dan nog zal India zestig jaar nodig hebben om een inkomenspeil te bereiken dat de helft is van dat van België.

Ten tweede zal de emigratie vanuit arme landen, indien daar een zekere mate van economische groei gerealiseerd wordt, voorlopig nog toenemen. Inderdaad zullen bij stijgende inkomens ook arme gezinnen er in lukken de emigratie van een gezinslid te financieren. Daarom kunnen we een toenemende stroom van migranten verwachten vanuit een aantal landen van Afrika ten Zuiden van de Sahara indien die een oplossing vinden voor hun economische problemen¹¹.

⁹ Indien landen van bestemming bij voorkeur visa verlenen aan familieleden van reeds aanwezige migranten, beïnvloedt de stock van aanwezige migranten uiteraard de migratiestroom.

¹⁰ Stark (1991) en diverse co-auteurs hebben modellen uitgewerkt over migratie op basis van andere dan de in de tekst besproken economische motieven voor migratie, b.v. risicodiversificatie binnen de familie en relatieve armoede.

¹¹ Zie daarover Hatton en Williamson (2002).

Ten derde werkt de aanwezigheid van migranten in hoge-inkomenslanden als een magneet voor hun land- en streekgenoten in het land van herkomst. Tot in een gastland een bepaald niveau van “stock” van immigranten uit een bepaald land van herkomst is bereikt, blijven de reeds aanwezige immigranten nieuwe migranten uit dat land van herkomst aantrekken.

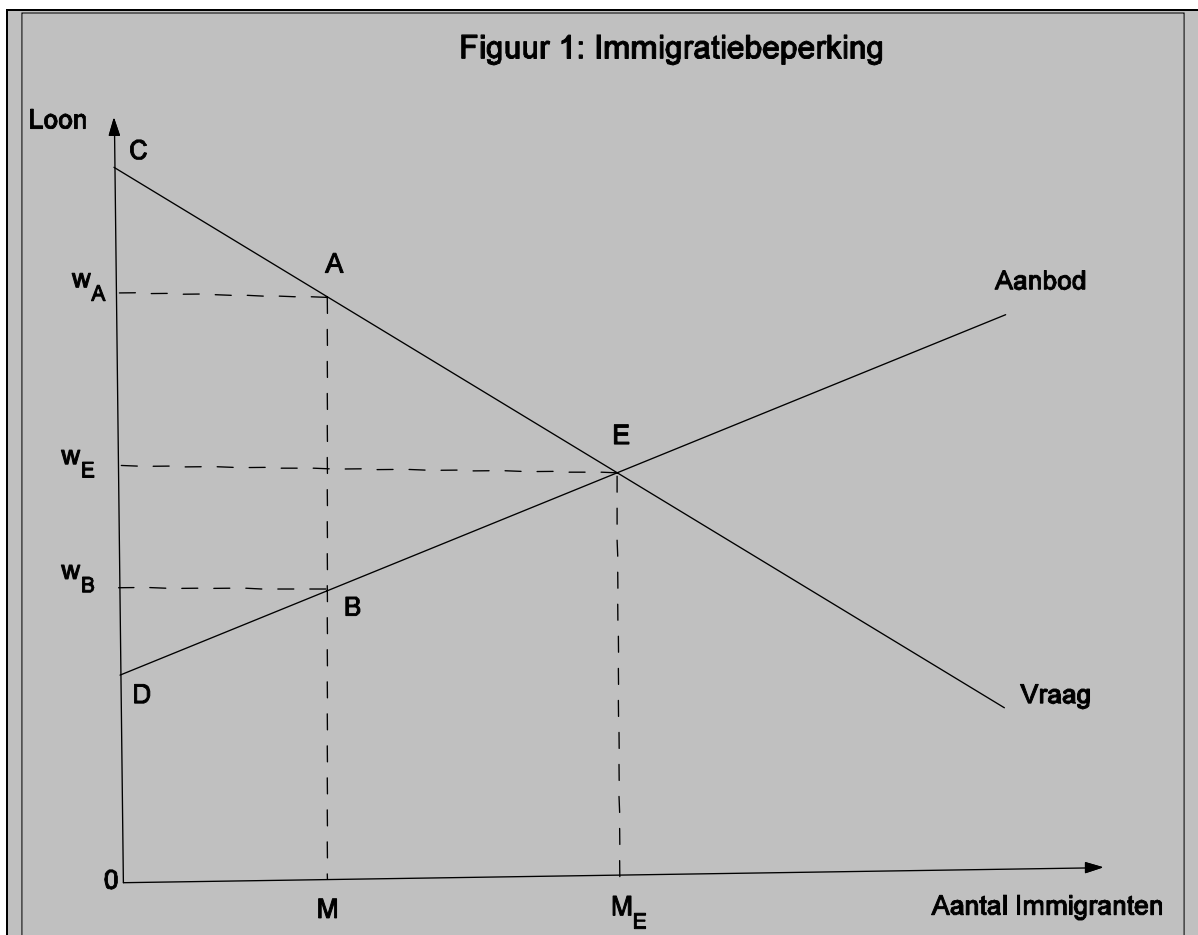
Tenslotte zullen in vele ontwikkelingslanden een grote groep jongeren de leeftijd bereiken waarop migratie het meest voorkomt. Dat is vooral het geval in Afrika ten Zuiden van de Sahara waar de bevolking snel blijft groeien.

De vier aangehaalde factoren liggen aan de basis van een blijvende *immigratiedruk* vanuit lage-inkomenslanden. In hoeverre die druk zich ook vertaalt in een stijging van de *feitelijke immigratie* vanuit die landen, hangt af van het beleid dat de hoge-inkomenslanden voeren. Door een restrictief beleid kunnen ze trachten de immigratie af te remmen. Zo laten, zoals vermeld in sectie 1, de landen van de Europese Unie in principe geen arbeidsimmigratie toe, tenzij de kandidaat reeds een arbeidscontract op zak heeft. Het Verdrag van Amsterdam voorziet samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Unie inzake hun immigratiebeleid. Vooralsnog bestaat die samenwerking er hoofdzakelijk in dat de lidstaten hun inspanningen om arbeidsmigratie tegen te gaan, trachten te coördineren.

We kunnen vermoeden dat zulk een restrictief beleid hoogstens partieel succes kan hebben. Inderdaad doet een beperking op de arbeidsmigratie andere, wettelijk toegelaten migratiestromen aanzwellen, met name die van asielzoekers en van familieleden in het kader van familiehereniging. Bovendien kunnen we vermoeden dat een restrictief immigratiebeleid een toename van de instroom van illegale migranten genereert. Dat kunnen we argumenteren aan de hand van het elementaire model van een markt met vraag en aanbod die afhangen van de prijs.

Het verbieden of beperken van arbeidsmigratie is analoog met kwantitatieve ingrepen van de overheid in de markt. Zulke ingrepen impliceren dat de overheid de markt niet laat werken en b.v. een maximale kwantiteit decreteert. Een wettelijk opgelegde maximale kwantiteit heeft tot gevolg dat er een kloof ontstaat tussen de prijs die de kopers bereid zijn te betalen en de prijs die de verkopers minimaal voor hun waar wensen te ontvangen. Toegepast op de immigratie betekent dit dat er een kloof bestaat tussen het loon dat werkgevers bereid zijn te betalen voor de arbeid van immigranten en het loon waaraan migranten bereid zijn te werken (We analyseren dit grafisch in figuur 1 en de bijbehorende tekst). Die kloof ligt aan de basis van de migratiedruk. Indien het immigratieverbod kan afgedwongen worden, blijft het bij het feit dat er migranten zijn die het land binnen willen,

maar niet binnen kunnen. Het deksel blijft op de stomende ketel. Meestal is het echter moeilijk zulke kwantitatieve beperkingen strikt toe te passen. Gewoonlijk ontstaat er een zwarte markt, in dit geval een markt voor de arbeid van illegale immigranten.

Figuur 1 heeft betrekking op de wettelijk toegelaten immigratie. De onderliggende onderstellingen, die we voor de eenvoud maken, zijn dat de arbeid van migranten geen perfect substituut is voor de arbeid van de in een land aanwezige bevolking en dat er geen inkomstenbelastingen en bijdragen aan de sociale zekerheid moeten betaald worden. (Betaling van belastingen en van bijdrage aan het systeem van sociale zekerheid kunnen ingebouwd worden in het model.) De dalende curve stelt de vraag naar diensten van immigranten voor, de stijgende curve het aanbod daarvan.

Indien er geen migratiebeperkingen zijn, is de migratie gelijk aan OM_E en het loon (b.v. het weekloon) van een migrant is Ow_E . Indien er een migratiequotum wordt ingesteld van OM , dan stijgt het loon tot wat de ondernemingen willen betalen, namelijk Ow_A . Maar migranten vragen een lager loon. In de (simplistische) onderstelling dat binnen het

vastgestelde quotum enkel de migranten met de laagste looneisen worden toegelaten, is slechts een loon van O_{WB} nodig om de marginale migrant, die nog juist binnen het quotum valt, aan te trekken. De kloof tussen het loon dat deze marginale migrant ontvangt en zijn gewenst loon, is gelijk aan w_{AWB} . Dat is ook de loonkloof waarmee de eerste kandidaat-migrant die juist niet wordt toegelaten, geconfronteerd wordt. Bij een immigratieverbod is de loonkloof gelijk aan CD . (Indien we de onderstelling dat enkel de migranten met de laagste looneisen in het kader van het quotum toelating krijgen te immigreren, laten vallen, dan zijn er niet toegelaten kandidaat-migranten voor wie de loonkloof groter is dan w_{AWB} .)

Het bestaan van een loonkloof zet potentiële migranten, die niet in het kader van het immigratiequotum toegelaten worden om te immigreren, ertoe aan illegaal in het gastland te betreden en/of er illegaal te verblijven en te werken. Ze maakt het voor de migrant ook mogelijk diensten te betalen van tussenpersonen die kandidaat-migranten illegaal het land binnen brengen of hen er aan een job helpen. Daarbij moet men bedenken dat de som die illegale migranten bereid zijn te betalen aan tussenpersonen, niet berust op de loonkloof van één enkel jaar, maar wel op de stroom van loonkloven over de jaren waarin de migranten in het gastland verwachten te verblijven.

Het is interessant hier verder op in te gaan. De kloof tussen het loon dat werkgevers bereid zijn te betalen en het loon dat immigranten absoluut wensen te ontvangen, kan beschouwd worden als een rente, dat wil zeggen een bedrag dat migranten die illegaal het land binnenkomen en een job vinden, kunnen verdienen bovenop het loon dat ze minimaal wensen te ontvangen. In het vooruitzicht van die rente zijn illegale migranten bereid min of meer aanzienlijke bedragen te betalen aan tussenpersonen die hen helpen een gastland binnen te komen, de zogenaamde mensensmokkelaars¹². Voor de econoom zijn illegale immigratie, mensensmokkel en de daarmee gepaard gaande wantoestanden, zoals schipbreuken met gammele bootjes, slechte arbeidsvoorwaarden en miserabele behuizing, niet onverwacht. Ze zijn de keerzijde van de beperkingen op de immigratie. Heft men die beperkingen op, dan zullen ook de mensensmokkel en de daarmee gepaard gaande wantoestanden verdwijnen.

Ik vraag me – zoals vele anderen - af of er geen meer creatief immigratiebeleid mogelijk is dan het zeer restrictieve beleid dat thans in West Europa gevoerd wordt. Een alternatief voor het principiële verbod van arbeidsimmigratie zou kunnen zijn een beperkte

¹² Men kan een onderscheid maken tussen pure dienstverleners, d.w.z. tussenpersonen die tegen betaling migranten het land van bestemming binnensmokkelen, en mensenhandelaars die via diverse mechanismen migranten min of meer blijvend aan zich binden zodat ze beslag kunnen leggen op een deel van hun inkomen in het land van bestemming.

immigratie toe te laten, ook van laaggeschoolden. Voor de selectie van de immigranten moeten dan uiteraard criteria uitgewerkt worden.

Bovendien zou men de kandidaten kunnen verplichten een bepaald bedrag te betalen voor de toelating om via wettelijke weg in het gastland te komen werken. In dat geval incasseert de overheid van het gastland een deel van de immigratierente. Ze kan dat bedrag voor zich houden, maar ze zou het ook kunnen overmaken aan het land van herkomst van de immigrant. Immigranten laten betalen voor het recht om te immigreren in een gastland is voor niet-economen wellicht moeilijk te slikken. Nochtans is dit geen onredelijke oplossing. Ze betekent gewoon dat naast een aantal vastgelegde criteria ook de prijs wordt gehanteerd om de immigratie te rantsoeneren. Families van potentiële migranten zullen dan sparen niet alleen om de gebruikelijke kosten van migratie te dekken, maar ook om de migratie via wettelijke weg te laten verlopen. Zulk systeem zou de illegale migratie - en mogelijk ook de totale migratie - kunnen afremmen.

Een aantal economen stellen voor speciaal *tijdelijke arbeidsmigratie* aan te moedigen. Op die manier worden de voordelen van arbeidsmigratie verdeeld over een grotere groep migranten dan bij permanente migratie. Tijdelijke arbeidsmigratie zou in de hand kunnen gewerkt worden door een alternatief op het zopas besproken voorstel om arbeidsmigranten te laten betalen voor een verblijfstoelating. Men zou namelijk immigranten kunnen verplichten een bedrag te deponeren op een geblokkeerde rekening in het gastland, waarop dat land geen of een lage intrest zou betalen. Dat bedrag zou enkel vrijkomen indien de migrant na een vooraf vastgelegd aantal jaren terugkeert naar zijn land van oorsprong. Op die wijze zou de terugkeer van migranten niet gedwongen gebeuren. Het zou de migrant vrij staan al dan niet terug te keren. Een arbeidsmigrant zou wel voordeel hebben bij zijn terugkeer omdat hij dan zijn deposito en de intrest erop ontvangt. Arbeidsmigranten die niet terugkeren naar hun land van herkomst betalen dan impliciet voor hun migratie. Het voordeel van dit systeem is dus dat de mogelijkheid van recuperatie van het gedeponeerde bedrag tijdelijke migratie aanmoedigt.

Bovenstaande voorstellen zouden de illegale immigratie niet doen stoppen, maar ze wel terugdringen. Een deel van de thans illegale immigratie zou daardoor gekanaliseerd worden via wettelijke kanalen.

3. Effecten van internationale migratie

De voorgaande beschouwingen waren niet gebaseerd op welvaartsoverwegingen. Ze handelden over de bestaande migratiedruk en over de vraag hoe het beleid daarmee kan omgaan. Voor de maatschappelijke discussie rond migratie is het van belang de welvaartsimplicaties van internationale migratiestromen te analyseren. Zulke analyse werpt meteen een (economisch) licht op de wenselijkheid van immigratiebeperkingen. Dat vormt het voorwerp van deze sectie.

Het globale welvaartseffect van internationale migratie lijkt voor de hand te liggen. Indien productiefactoren, waaronder arbeid, migreren naar landen en regio's waar ze meer kunnen verdienen dan in het land van oorsprong, zal de welvaart op wereldvlak toenemen. We mogen inderdaad aannemen dat in landen waar de vergoedingen voor productiefactoren het hoogst liggen, ook de productiviteit van die factoren het hoogst is. Op wereldvlak leidt migratie dus tot een verhoging van de productie, de inkomens en de welvaart.

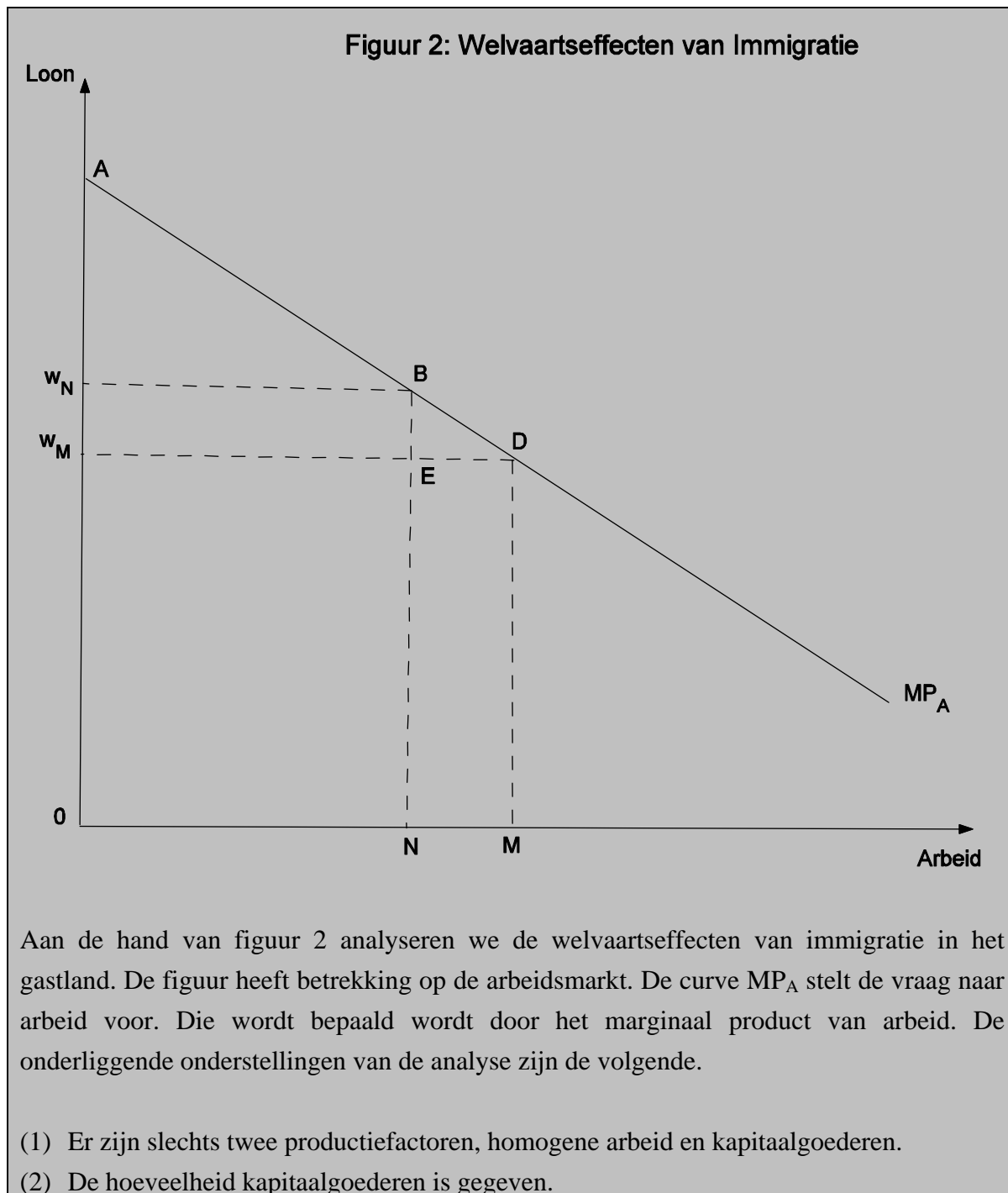
Hoe is die welvaartsverhoging verdeeld? Wie zijn de winnaars? Zijn er ook verliezers? Wanneer we het hebben over internationale migratie, zijn er drie betrokken partijen. We moeten niet enkel rekening houden met de bevolking die achterblijft in het land van oorsprong van de migranten en met de bevolking die in het land van bestemming woont, maar ook met de migranten zelf. Het ligt voor de hand dat deze laatste in de regel voordeel halen uit hun migratie. Indien dat niet het geval zou zijn, zouden ze inderdaad terugkeren naar hun land van herkomst. De vraag is dus of de bevolking die vóór de migratie reeds in het land van bestemming (of gastland) woont, en de achterblijvende bevolking in het land van herkomst eveneens voordeel halen uit een migratiestroom.

3.1. Effecten op het land van bestemming

Een eenvoudige economische analyse van de welvaartseffecten van migratie suggereert dat migratie voor het land van bestemming in zijn geheel beperkte voordelen oplevert, maar dat ze kan leiden tot een substantiële herverdeling tussen enerzijds de arbeiders met wie de migranten in concurrentie treden voor jobs en anderzijds productiefactoren waarmee de migranten samenwerken in de productie en waarvan de productiviteit door bijkomende immigratie verhoogd wordt¹³. Indien we er b.v. van uitgaan dat arbeid homogeen is, zal migratie de inkomens uit kapitaal verhogen, maar die uit arbeid doen dalen. Voor een grafische analyse verwijzen we naar figuur 2. Het is meer realistisch arbeid op te delen in

¹³ Dergelijke analyse is terug te vinden in talrijke publicaties, o.m. Borjas (1994, 1995, 1999). Voor een wat verschillende benadering, maar gelijkaardige resultaten zie Razin en Sadka (1997).

verschillende groepen. De eenvoudigste opdeling is die tussen hoog- en laaggeschoolden. Indien de immigratiestroom vooral bestaat uit laaggeschoolden die met de aanwezige laaggeschoolden concurreren voor jobs, dan zal bijkomende immigratie het inkomen van het laaggeschoolde segment van de bevolking doen dalen, maar de inkomens van hooggeschoolden en van kapitaalbezitters doen toenemen.

- (3) De arbeid van personen die in het gastland wonen, en van migranten zijn perfecte substituten.
- (4) Het arbeidsaanbod is exogeen gegeven en hangt dus niet af van het loon. Er worden twee situaties beschouwd, één zonder immigratie, met een arbeidsaanbod gelijk aan ON en een tweede met immigratie NM en een arbeidsaanbod OM .
- (5) De arbeidsmarkt is flexibel. De lonen kunnen dus neerwaarts aangepast worden.

Zoals gezegd valt de vraagcurve naar arbeid samen met het marginaal product van arbeid, voorgesteld door de dalende curve MP_A . Zonder immigratie, met een arbeidsaanbod van ON , wordt een evenwicht bereikt met een loon gelijk aan w_N . De totale output is gelijk aan de oppervlakte onder de MP_A curve, $OABN$. De totale loonsom (arbeid maal loon) is gelijk aan de rechthoek OW_NBN . Het overblijvende inkomen, gelijk aan de driehoek w_NAB , gaat naar kapitaal.

Indien er bij gelijkblijvende hoeveelheid kapitaalgoederen een instroom van immigranten gelijk aan NM plaatsvindt, stijgt het arbeidsaanbod tot OM . Het evenwicht op de arbeidsmarkt wordt nu bereikt bij het lagere loon OW_M . De gestegen output wordt voorgesteld door de oppervlakte $OADM$. In vergelijking met de situatie zonder immigratie is er een outputtoename van $NBDM$. Daarvan gaat $NEDM$ (het loon OW_M maal het arbeidsaanbod van de immigranten NM) onder de vorm van lonen naar de immigranten. De resterende outputtoename, EBD , is beschikbaar voor de reeds aanwezige inwoners. Maar achter die inkomenstoename gaat een herverdeling schuil. De arbeiders die reeds in het land verbleven, zien hun loon dalen. Hun totale loonsom daalt met w_Mw_NBE . De kapitaalbezitters zien hun inkomens toenemen met w_Mw_NBD . De analyse suggereert dat het herverdelende effect van immigratie sterker is dan het globale inkomenseffect.

De onderstellingen die aan de basis van figuur 1 liggen, kunnen worden aangepast. Dat leidt tot gewijzigde resultaten. Zo kan de onderstelling van homogene arbeid worden weggelaten. Indien er meerdere soorten arbeid worden beschouwd, zal het effect van arbeidsimmigratie afhangen van de samenstelling van de immigrantenstroom en van de mate van complementariteit tussen de verschillende soorten arbeid onderling en met kapitaal.

Indien de kapitaalvoorraad kan aangepast worden aan het gewijzigde arbeidsaanbod, stijgt het marginale product van arbeid. De MP_A curve verschuift dus naar boven en de loondaling is geringer dan figuur 2 suggereert. Om het effect op de inwoners van het gastland te vinden, moeten we dan speciëren wie de eigenaars van het bijkomende

kapitaal zijn. Indien dat bijkomende kapitaal in handen is van de immigranten of van buitenlanders en indien de productie gekenmerkt is door constante schaalvoordelen, dan verandert er niets aan de inkomens van de arbeiders en de kapitaalbezitters die reeds vóór de migratie in het gastland woonden. Indien het bijkomende kapitaal in handen is van inwoners, dan heeft de immigratie een bijkomend positief effect op de productie en de inkomens in het gastland.

Indien we de onderstelling van een flexibele arbeidsmarkt laten vallen en onderstellen dat het loon niet kan dalen, dan blijft de tewerkstelling in de figuur gelijk aan ON. De migratie brengt dan geen toename de globale output in het gastland mee. In de mate dat er immigranten werkgelegenheid vinden, gaat dat ten koste van de reeds aanwezige werknemers. In dat geval leidt immigratie dus tot een herverdeling van de tewerkstelling en van de inkomens. Daardoor daalt het globale arbeidsinkomen van de inwoners van het gastland.

Zoals vermeld in de tekst suggereert empirisch onderzoek dat immigratie in de hoge-inkomenslanden geen of nauwelijks een effect had op de lonen. In dat geval is de arbeidsvraagcurve in figuur 2 horizontaal. Immigratie heeft dan geen statische welvaartsvoordelen voor het gastland. Maar zoals in de tekst vermeld kunnen er wel andere voordelen optreden.

De bovenstaande uiteenzetting berust op een aantal onderstellingen. Indien we die wijzigen, zullen ook de resultaten veranderen. Indien b.v. de arbeidsmarkten stroef werken in de zin dat de lonen niet naar beneden toe aangepast worden, dan is het mogelijk dat immigratie de welvaart van de aanwezige bevolking in haar geheel doet dalen. In dat geval kan de tewerkstelling van laaggeschoolde migranten resulteren in verhoogde werkloosheid van de aanwezige laaggeschoolde bevolking¹⁴.

Maar immigratie kan over de tijd ook welvaartsverhogende effecten hebben die niet in het eenvoudige model opgenomen zijn. Zo kan immigratie de accumulatie verhogen van productiefactoren zoals kapitaal, die complementair zijn met de arbeid van migranten. Ze kan ook tegemoet komen aan stroefheden in de arbeidsmarkt, b.v. door te zorgen voor bijkomend aanbod in sectoren waar er tekorten zijn aan bepaalde categorieën van arbeid. Immigratie kan ook de technologische vooruitgang bevorderen, vooral indien de immigranten hooggeschoold zijn.

¹⁴ Een analyse hiervan vindt men bij Razin en Sadka (1997).

Wat de impact van immigratie op het gastland betreft, komen in het publieke debat vooral vermeende negatieve effecten van immigratie naar voor. Daarbij staan de neerwaartse druk op de lonen, vooral die van laaggeschoolden, en de opwaartse druk op de werkloosheid centraal. Een negatief effect van immigratie op de lonen in het gastland is te verwachten in landen met flexibele arbeidsmarkten, zoals de Verenigde Staten, een druk op de werkloosheid in landen waar de vrije werking van de arbeidsmarkten wordt belemmerd door allerlei wetten, reglementen en institutionele regels. Bij dit laatste denkt men veeleer aan West Europa.

Het effect van immigratie op de lonen, vooral die van laaggeschoolde werknemers, is uitgebreid onderzocht voor de Verenigde Staten. De resultaten van die studies lopen uiteen. Maar de meest voorkomende bevinding is dat de aanwezige immigranten het algemene loonpeil niet of maar in geringe mate doen dalen. Slechts enkele studies vinden dat een verhoging van het aantal immigranten met 10% de lonen met meer dan 1% zou doen dalen (Friedberg en Hunt (1995), Lalonde en Topel (1997), Leibfritz et al. (2003))¹⁵. Ook studies betreffende andere landen vinden geen of zelfs een positief effect van de aanwezigheid van immigranten op de lonen van inwonenden¹⁶.

Zoals gezegd is het ook mogelijk dat immigratie de werkloosheid doet toenemen, vooral in landen met een stroef werkende arbeidsmarkt, waar de lonen rigide zijn in neerwaartse richting. Maar ook daarvoor zijn er geen duidelijke empirische aanduidingen. De meeste studies vinden geen of slechts een gering effect van de aanwezige immigranten op de werkloosheid. Dat is het geval zowel voor studies die gebaseerd zijn op regionale gegevens als voor onderzoeken die uitgaan van evoluties over de tijd. Voor een overzicht verwijzen we naar Leibfritz et al. (2003). Zo komt Gross (1999) in een op tijdreeksen gebaseerd onderzoek voor Frankrijk tot de bevinding dat immigratie op korte termijn kan leiden tot een lichte toename van de werkloosheid, maar op lange termijn de werkloosheid veeleer doet dalen dan stijgen¹⁷.

¹⁵ In een recente studie komt Borjas (2003) op basis van een opdeling van de arbeidsmarkt in op scholing en ervaring gebaseerde segmenten tot de conclusie dat een verhoging van de aanwezigheid van immigranten in de Verenigde Staten het loonpeil in het betrokken segment met 3% à 4% doet dalen. In tegenstelling daarmee vindt Card (2004) geen effect van een verhoogde aanwezigheid van laaggeschoolde migranten op de lonen van laaggeschoolde inwoners.

¹⁶ Zie b.v. voor Italië Gavosto, Venturini en Villosio (1999). Voor Israel vinden Cohen-Goldner en Paserman (2004,b) dat de massale immigratie vanuit Rusland op korte termijn een negatief effect had op de lonen, maar dat dit effect verdween na vier à zeven jaar.

¹⁷ Voor Duitsland zie studies vermeld in Zimmerman (1995). Voor Italië zie Venturini en Villosio (2002) en voor Israel Cohen-Goldner en Paserman (2004, a)

Het lijkt veilig te besluiten dat immigratie slechts een gering effect heeft op de economie van het gastland. Dat effect bestaat erin dat de werknemers die concurreren met de immigranten op de arbeidsmarkt, hoogstens een licht verlies leiden in termen van lonen en werkgelegenheid. Maar daartegenover staan de voordelen die andere bevolkingsgroepen uit immigratie halen en die toelaten, via belastingen, bijdragen tot de sociale zekerheid en sociale voorzieningen de verliezers te compenseren.

Een aparte vraag is of de overheidsfinanciën winnen dan wel verliezen bij immigratie, m.a.w. of immigranten voor de publieke financiën meer ontvangsten opleveren dan ze uitgaven veroorzaken. Dikwijls wordt de vraagstelling beperkt tot de financiering van het systeem van sociale zekerheid. Men vraagt zich dan af of de tekorten van het systeem kunnen opgevangen worden door immigratie. Maar er is geen reden om de vraagstelling op deze wijze te beperken.

Zoals wel meer gebeurt, is het antwoord op die vraag naar de bijdrage van immigranten tot de overheidsfinanciën minder voor de hand liggend dan op het eerste zicht zou kunnen lijken. Vooreerst zijn er een aantal uitgaven van de overheid, b.v. die voor buitenlandse veiligheid, voor ordehandhaving en voor andere algemene – in het jargon van de economen “publieke” – diensten waarvan men zich kan afvragen of de kosten ervan stijgen met een toename van het aantal immigranten. Indien men onderstelt dat immigratie die uitgaven inderdaad doet toenemen, zullen de kosten die voor immigratie aangerekend worden, hoger liggen dan wanneer men geen uitgavenstijging voor publieke diensten incalculeert. Ten tweede kan men nagaan in hoeverre de op een bepaald ogenblik in een land wonende immigranten of een tijdelijke instroom van nieuwe immigranten op korte termijn een baat dan wel een kost betekenen voor de publieke financiën. Maar het resultaat van zulke analyse geeft een eenzijdig beeld van de effecten van immigratie. Een instroom van migranten die b.v. tussen twintig en dertig jaar oud zijn, levert op korte termijn netto ontvangsten op voor de overheid. Maar na het verloop van tijd kunnen die immigranten de schatkist meer geld kosten dan ze opbrengen omdat hun kinderen onderwijs zullen genieten, hun pensioenen zullen moeten betaald worden en ze stijgende gezondheidsuitgaven zullen meebrengen, en natuurlijk ook omdat ze van zodra ze op pensioen gaan, minder of geen belastingen en sociale zekerheidsbijdragen zullen betalen. Een langetermijnperspectief is dus belangrijk om een globaal beeld te krijgen van de impact van immigratie op de overheidsfinanciën. Dat gebeurt door in de analyse rekening te houden met de netto bijdragen tot de overheidsfinanciën van (groepen van) migranten over hun ganse levensloop. Die kunnen dan, mits discontering van toekomstige bijdragen en kosten, samengevat worden in één cijfer, de netto bijdrage over de ganse levensloop,

uitgedrukt in actuele waarde. Ten slotte merken we op dat empirisch onderzoek uiteraard moet rekening houden met het specifieke systeem van overheidsfinanciën en van sociale zekerheid van elk afzonderlijk gastland.

Empirische studies, onder meer betreffende Duitsland, Italië en de Verenigde Staten, vinden een positieve bijdrage van immigratie tot de overheidsbegroting (zie voor een overzicht Roodenburg et al., 2003, blz. 77-79). Voor Zweden vindt Storesletten (2003) dat immigranten over hun levensloop netto een kost betekenen voor de overheidsfinanciën, maar dat jonge immigranten een aanzienlijke netto bijdrage leveren. In tegenstelling daarmee komen Roodenburg, Euwals en ter Rele, H. (2003, hoofdstuk 4) in een recente studie voor het Nederlands Centraal Planbureau tot het besluit dat de gemiddelde niet-Westerse immigrant over het geheel van zijn levensloop een verliespost vormt voor de Nederlandse schatkist, onafhankelijk van zijn leeftijd op het ogenblik van zijn immigratie. Daarbij gaan ze ervan uit dat nieuwe immigranten dezelfde kenmerken hebben als de gemiddelde thans in Nederland wonende niet-Westerse immigrant. Weliswaar genereert zulke immigrant tussen zijn 25^e en zijn 50^e levensjaar netto ontvangsten voor de overheidsfinanciën, maar daarna vormt hij een netto kost, en die kost overtreft zijn vroegere netto bijdragen¹⁸.

De bevindingen van Roodenburg et al. (2003) laten uiteraard de mogelijkheid open dat immigranten met vaardigheden die beter in de arbeidsmarkt liggen dan die van de gemiddelde thans in Nederland wonende niet-Westerse immigrant, over het geheel van hun levensloop een positieve bijdrage kunnen leveren aan de overheidsfinanciën. Een immigratiebeleid dat voldoende selectief is, zou ongetwijfeld gedurende enkele decennia kunnen bijdragen tot een verbetering van de publieke financiën, inclusief de sociale zekerheid. Maar het zou meebrengen dat minder gekwalificeerde immigranten niet toegelaten worden en, indien ze toch willen immigreren, aangewezen zouden zijn op een asielaanvraag of op illegale kanalen.

3.2. Effecten op land van herkomst

Ik ben van mening dat men in de discussie over het immigratiebeleid niet louter moet uitgaan van het kortzichtige eigenbelang van de hoge-inkomenslanden. Afgezien van het feit dat de immigratie uit lage-inkomenslanden nauwelijks te stoppen zal zijn, zou het goed zijn het beleid in een ruimer kader te stellen.

18

Ook de gemiddelde Nederlander levert volgens Roodenburg et al. (2003) over het geheel van zijn levensloop een negatieve bijdrage tot de overheidsfinanciën. Maar vanaf de leeftijd van ongeveer 15^e tot ongeveer 45 levert hij over zijn resterende levensloop een positieve bijdrage.

Migratie van lage naar hoge-inkomenslanden komt namelijk niet alleen de migranten zelf ten goede, maar ook degenen die achterblijven in de landen van herkomst. Een groot deel van de migranten uit lage-inkomenslanden sturen inderdaad een deel van hun inkomen naar hun achtergebleven familie. Het totale bedrag van de geregistreerde transferstromen naar ontwikkelingslanden is hoger dan de ontwikkelingshulp. Daarbovenop komen de niet-geregistreerde of informele transfers. Bovendien lijden die transferstromen niet onder de administratieve en andere rompslomp waaronder de officiële, maar ook de niet-officiële ontwikkelingshulp gebukt gaat. Transfers van migranten komen direct ten goede aan de achtergebleven familie die ze kan gebruiken voor een verhoging van haar consumptie, voor het betalen van de scholing van haar kinderen, voor betere gezondheidszorgen of voor investeringen. In een aantal gevallen werken migrantenorganisaties ook samen om de transfers aan te wenden voor lokale investeringen in het dorp of de streek waar ze vandaan komen. (Zie Berlage et al.(2004) voor data en literatuur hierover.)

Bovendien keren een aantal migranten terug naar hun thuisland waar een aantal van hen hun gespaard kapitaal en hun ervaring productief kan inzetten. Landen van herkomst kunnen trouwens trachten het sparen van hun burgers in het buitenland te mobiliseren door aangepaste beleggingsformules aan te bieden¹⁹.

4. Besluit

De kern van wat vooraf gaat vat ik samen in drie punten.

Eén, het is een illusie te denken dat we de migratiestroom op korte termijn kunnen stoppen. De migratiedruk is te sterk en zal in de toekomst nog toenemen.

Twee, het verder zetten van het huidige uiterst restrictieve immigratiebeleid in de landen van de Europese Unie zal leiden tot meer illegale immigratie, met de drama's en andere ongewenste nevenverschijnselen die we kennen. We hebben nood aan een soepeler beleid dat een beperkte immigratie van werkzoekende migranten toelaat. Dat beleid wordt best in een Europees kader uitgewerkt.

¹⁹ Stark (2004) wijst erop dat "brain drain", de emigratie van hooggeschoolden die hun menselijk kapitaal meenemen naar het buitenland, toch positieve effecten kan hebben op het land van herkomst. De mogelijkheid van emigratie kan namelijk de participatie aan het hoger onderwijs stimuleren en niet alle afgestudeerden zullen emigreren.

Ten derde is een meer liberaal immigratiebeleid ook een kwestie van internationale solidariteit en van geloofwaardigheid van het globaliseringsbeleid dat de hoge-inkomenslanden verdedigen. Deze landen zouden door een versoepeling van hun immigratiebeleid ook de armste landen laten delen in de voordelen van de globalisering. Zo zouden de hoge-inkomenslanden tonen dat het hun ernst is met hun beleid van globalisering, dat wil zeggen het in toenemende mate openstellen van hun grenzen. Het is niet geloofwaardig dat beleid te beperken tot de domeinen waarin de hoge-inkomenslanden zelf voordelen halen, met andere woorden de handel in industriële producten en een aantal diensten en het vrije verkeer van kapitaal. Ook een soepeler verkeer van mensen zou een component van een geloofwaardige globalisering moeten zijn.

Bibliografie

- Berlage, Lodewijk, Decoster, André, et al. (2000), *Inleiding tot de Economie*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 751 p.
- Berlage, Lodewijk, Havet, Katleen, Leman, Johan en Soenen, Helke (2004), *Transfers van Migranten: Omvang en Effecten*, Beleidsvoorbereidend Onderzoek VI.I.R. en DGOS.
- Borjas, George (1994), The Economics of Immigration, *Journal of Economic Literature*, vol. 32, pp. 1667-1717.
- Borjas, George (1995), The Economic Benefits from Immigration, *Journal of Economic Perspectives*, 9, no 2, pp. 3-22.
- Borjas, George (1999), The Economic Analysis of Immigration, in O. Ashenfelter and D. Card (eds) (1999), *Handbook of Labor Economics*, vol. 3, Elsevier pp. 1697-1760.
- Borjas, George (2003), The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market, *NBER Working Paper 9755*.
- Card, David (2004), Is the New Immigration Really So Bad?, *IZA Discussion Paper*, No 1109.
- Clark, Ximena, Hatton, Timothy J. and Williamson, Jeffrey G. (2002), Where do U.S. Immigrants Come From and Why, *NBER Working Paper 8998*.
- Clark, Ximena, Hatton, Timothy J. and Williamson, Jeffrey G. (2004), Explaining U.S. Immigration 1971-98, *World Bank Policy Research Working Paper 3252*.
- Cohen-Goldner, Sarit and Paserman, Daniele (2004,a), Mass Migration to Israel and Natives' Transitions from Employment, *Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper No 4629*.
- Cohen-Goldner, Sarit and Paserman, Daniele (2004,b), The Dynamic Impact of Immigration on Natives' Labour Market Outcomes: Evidence from Israel, *Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper No 4640*.
- Collier, Paul and Dollar, David (2001), *Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Oxford University Press and World Bank, 188 p.
- Friedberg, Rachel and Hunt, Jennifer (1995), The Impact of Immigrants on Host Country Wages, Employment and Growth, *Journal of Economic Perspectives*, 9, no 2, pp. 23-44.
- Gavosto, Andrea, Venturini, Alessandra and Villosio, Claudia (1999), Do Immigrants Compete with Natives?, *Labour*, vol. 13 (3), pp. 603-622.
- Gould, J.D. (1979), European Inter-Continental Emigration 1815-1914: Patterns and Causes, *The Journal of European Economic History*, vol. 8, no 3, pp. 593-680.
- Gross, Dominique M. (1999), Three Million Foreigners, Three Million Unemployed? Immigration and the French Labor Market, *IMF Working Paper 99/124*.

- Hatton, Timothy and Williamson, Jeffrey (1992), International Migration and World Development: A Historical Perspective, *NBER Historical Paper* no 44.
- Hatton, Timothy and Williamson, Jeffrey (1998), *The Age of Mass Migration. Causes and Economic Impact*, Oxford University Press.
- Hatton, Timothy J. and Williamson, Jeffrey G. (2001), Demographic and Economic Pressure on Emigration Out of Africa, *NBER Working Paper* 8124.
- Hatton, Timothy J. and Williamson, Jeffrey G. (2002), What Fundamentals Drive World Migration?, *NBER Working Paper* 9159.
- International Organisation for Migration (2003), World Migration 2003, Managing Migration, Challenges and Responses for People on the Move, *International Organisation for Migration*.
- Lalonde, R.J. and Topel, R.H. (1997), Economic Impact of International Migration and the Economic Performance of Migrants, in M.R. Rosenzweig and O. Stark (eds) (1997), *Handbook of Population and Family Economics*, Elsevier, pp. 799-849.
- Leibfritz, Willi, O'Brien, Paul and Dumont, Jean-Christophe (2003), Effects of Immigration on Labour Markets and Government Budgets – An Overview, *CESIFO Working Paper* No. 874.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J.E. (1993), Theorie of International Migration: A Review and Appraisal, *Population and Development Review*, vol. 19, pp. 431-466.
- OECD (2003), Trends in International Migration, *Annual Reports*.
- Razin, Assaf, and Sabka, Efraim (1997), International Migration and International Trade, in Rosenzweig, Mark, and Stark, Oded (eds.) (1997), *Handbook of Population and Family Economics*, vol. 1B, Elsevier, pp. 851-887.
- Roodenburg, H., Euwals, R. and ter Rele, H. (2003), Immigration and the Dutch Economy, *CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*.
- Storesletten, (2003), Fiscal Implications of Immigration – A Net Present Value Calculation, *Scandinavian Journal of Economics*, 105, no. 3, pp. 487-506.
- Stark, Oded (1991), *The Migration of Labor*, Blackwell Publishers, 406 p.
- Stark, Oded (2004), Rethinking the Brain Drain, *World Development*, 32, nr 1, pp 15-22.
- Venturini, Alessandra and Villosio, Claudia (2002), Are Immigrants Competing with Natives in the Italian Labour Market? The Employment Effect, *IZA Discussion Paper* No 467.
- Zimmerman, Klaus (1995), The Economic Benefits from Immigration, *Journal of Economic Perspectives*, 9, no 2, pp. 45-62.
- Zlotnik, Hania (1998), International Migration 1965-96: An Overview, *Population and Development Review*, pp. 429-468.

BIJLAGE

Tabel A: Stock buitenlandse of in buitenland geboren bevolking

		1991		2000		2000					Cumulatief aandeel (%)
		aantal (miljoenen)	% van totale bevolking	aantal (miljoenen)	% van totale bevolking	5 belangrijkste landen van oorsprong					
België	(1)	0,9	9	0,9	8	Italië	Frankrijk	Marokko	Nederland	Turkije	65
Denemarken	(1)	0,2	3	0,3	5	Turkije	Ex Joegoslavië	Somalië	Irak	Noorwegen	43
	(2)	0,2 (5)	4 (5)	0,3	6	Turkije	Duitsland	Bosnië	Irak	Noorwegen	32
Duitsland	(1)	5,9	7	7,3	9	Turkije	Ex Joegoslavië	Italië	Griekenland	Polen	54
Finland	(1)	0	1	0,1	2	Ex Soviet Unie	Estland	Zweden	Somalië	Irak	51
	(2)			0,1	3	Ex Soviet Unie	Zweden	Estland	Somalië	Ex Joegoslavië	57
Frankrijk	(1)	3,6	6	3,3 (4)	6 (4)	Portugal	Marokko	Algerije	Turkije	Italië	60 (4)
	(2)			5,8 (4)	10 (4)						
Italië	(1)	0,9	2	1,4	2	Marokko	Albanië	Roemenië	Filippijnen	China	36
Luxemburg	(1)	0,1	30	0,2	37	Portugal	Italië	Frankrijk	België	Duitsland	76
Nederland	(1)	0,7	5	0,7	4	Marokko	Turkije	Duitsland	V.K.	België	50
	(2)	1,4 (6)	9 (6)	1,6	10	Suriname	Turkije	Indonesië	Marokko	Duitsland	50
Noorwegen	(1)	0,1	4	0,2	4	Zweden	Denemarken	Bosnië	V.K.	Irak	42
	(2)	0,2	5	0,3	7	Zweden	Denemarken	V.S.A.	V.K.	Pakistan	32
Oostenrijk	(1)			0,8	10	Ex Joegoslavië	Turkije				63
	(2)	0,5	7	0,8	9	Duitsland	Bosnië	Ex Joegoslavië	Turkije	Kroatië	61
Portugal	(1)	0,1	1	0,2	2	Kaap Verdië	Brazilië	Angola	Guinea Bissau	V.K.	58
Spanje	(1)	0,4	1	0,9	2	Marokko	V.K.	Duitsland	Frankrijk	Portugal	47
Verenigd Koninkrijk	(1)	1,8	3	2,3	4	Ierland	V.S.A.	India	Italië	Frankrijk	35
Zweden	(1)	0,5	6	0,5	5	Finland	Irak	Noorwegen	Denemarken	Bosnië	44
	(2)	0,8 (5)	10 (5)	1,0	11	Finland	Ex Joegoslavië	Bosnië	Iran	Irak	42
Zwitserland	(1)	1,2	17	1,4	19	Italië	Ex Joegoslavië	Portugal	Duitsland	Spanje	61
Australië	(2)	4	23	4,5	24	V.K.	Nieuw Zeeland	Italië	Ex Joegoslavië	Vietnam	49
Canada	(2)			5,0 (3)	17 (3)	V.K.	Italië	V.S.A.	Hong Kong	India	34
Nieuw Zeeland	(2)			0,7 (7)	20 (7)	V.K.	Australië	Samoa	China	Zuid-Afrika	55
Verenigde Staten	(2)	22,6 (5)	9 (5)	28,4	10	Mexico	Filippijnen	Canada	Cuba	Duitsland	37 (8)

(1) van buitenlandse nationaliteit

(2) in buitenland geboren

(3) 1996

(4) 1999

(5) 1992

(6) 1993

(7) 2001

(8) 1990

Bron: OECD (2002)